

Modellering av risker – dags för en kritisk analys?

Mätningen av risker har fått ökad betydelse bland företag. Internationell reglering för finansiella institutioner i form av Basel II har befast och ökat behovet av att utveckla och använda riskmätning.

Riskmätning är emellertid ingen ny företeelse. Redan på 1930-talet diskuterades tre grundläggande antaganden men på 1950-talet upphörde debatten. Om gjorda antaganden i modellering inte är grundade i praktiken så fallerar modellerna.

Vi anser att tre grundläggande antaganden för riskmätning inte har fått den uppmärksamhet som de förtjänar och vi vill med denna artikel skapa debatt i ämnet. En debatt där olika intressenter i samhället kan ge uttryck för sin syn kan leda till att en bättre praxis kan nås. Detta är något vi alla tjänar på.

Alexander Rad och Gunnar Wahlström

Artikelförfattarna är verksamma vid Centrum för Forskning om Ekonomiska Relationer vid Mittuniversitetet i Sundsvall och Gothenburg Research Institute vid Handelshögskolan i Göteborg. De bedriver forskning inom bank management, med specifikt intresse för bankers användning av riskmätning samt hur banker bedömer andra banker vid kreditgivning.

RISKMÄTNING HAR BLIVIT ett hett ämne inom bank och finans i samband med den nuvarande finanskrisen. För internrevisorer har detta inneburit utökade arbetsuppgifter när bland annat modeller skall granskas. Riskmätningens ökade betydelse i banker är också föranlett av bl.a. den internationella överenskommelsen för kapitaltäckning Basel II. Enligt Basel II så prioriteras riskmätning av kredit-, marknads- och operationella risker. Sedan ett tiotal år tillbaka har bankerna förberett sig på Basel II genom att bygga upp nya avdelningar och system, som kan mäta och rapportera risk. En profession av riskmodellerare har trätt in i bankvärlden.

Trots att modelleringen är fast förankrad i bankernas organisation så finns det enligt vår mening förvånansvärt lite debatt om den praktiska användningen av riskmätning och vilka antaganden som riskmätningen vilar på. Om antaganden görs så måste dessa fungera i praktiken, annars fallerar teorin och modellerna.

Vi vill här uppmana till debatt om riskmätningens praktiska relevans. I den här första artikeln diskuterar vi tre grundläggande antaganden bakom modellering och om man synar dessa antaganden närmare hoppas vi att en bredare förståelse för hur riskmodellering och riskmätning fungerar i praktiken kan nås.

Det finns minst tre antaganden i riskmodellering och riskmätning. Första antagandet innebär att historiska värden används för att förutse framtiden. Det andra antagandet handlar om en tendens att negligera ”lagen om ett stort antal observationer” och det tredje antagandet handlar om det subjektiva inslaget i hur olika värde uppskattas från gjorda observationer, det vill säga riskmättet. Vi kommer nu att diskutera antaganden ytterligare genom att relatera dessa till den praktiska verksamheten i en bank.

ETT PROBLEM med antagandet om historiska värden är att identifiera vilka historiska villkor som i tillräcklig utsträckning liknar samtiden för att förutse framtiden. Det vi vill poängtera är att framtiden med all säkerhet är olik historien. Skillnaden mellan dåtid och framtid gör användning av historien problematisk. Exempelvis, om vi vore säkra på vad som skulle hända i framtiden så hade vi haft en situation utan finanskriser. Vem hade till exempel kunnat föreställa sig att Lehman Brothers skulle gå i konkurs? Regeln ”To big to fail” visade sig inte stämma. Inte desto mindre kommer nya finansiella kriser att inträffa i framtiden och tyvärr har de en tendens att slå till när flertalet minst anar det.

Det andra antagandet handlar om lagen för ett stort antal observationer. Risk mäts oftast i form av en enkel standard-avvikelse. Många observationer under lång tid ger en standardavvikelse mot noll, vilket gör att riskmättet inte har något informationsvärde.

RISKMÄTNING

Därtill, under den senaste finanskrisen har många banktjänstemän fått erfara problemet med korta tidsserier, eftersom prognosvärdet kan bli sämre. För att information skall ha ett värde måste informationen tillföra något som vi inte redan vet, informationsvärdet måste således vara större än devisen för investeringsbeslut: ”Optimist på lång sikt och pessimist på kort sikt.”

Till sist finns antagandet att individer bedömer risk objektivt och systematisk. Det som omedelbart motsäger antagande är att forskning visat att individer agerar även subjektivt vid bedömningar. Exempelvis, antag att en banktjänsteman står inför valet att välja ett av två projekt, där båda har en avkastning på X procent och i övrigt samma risktal. En specifik banktjänsteman kan föredra att investera i det ena projektet framför det andra. Motivet är att det ena projektet bär en större risk på grund av förväntade framtida händelser. För att fullständigt kunna förstå hur en banktjänsteman gör bedömningar i det individuella beslutet måste vi även ta hänsyn till individens magkänsla, intuition och erfaren-

heter. Detta innebär att kvalitativa aspekter av bedömningar, såsom människor och företagskultur, påverkar beslut.

VAD STÅR VI INFÖR DÅ? Trots de ovan beskrivna antaganden fäster reglerande myndigheter och en del representanter för banker stor vikt vid riskmätning för att förbättra beslutsfattandet på alla nivåer i en bank. För mindre konsumentlån fungerar riskmätningen säkert bra i Sverige, men för större företagskrediter så är det inte självklart att så är fallet.

Naturligtvis har riskmätning en funktion men om för stor vikt läggs vid den kvantitativa aspekten så riskeras stora förluster i framtiden. Ett sätt att åstadkomma en tillämplig, eller om man så vill, en väl avvägd praktisk användning av riskmätning, är genom en offentlig debatt som diskuterar riskmätningens praktiska funktion. En debatt som involverar alla goda krafter i samhället kan belysa problem ur många aspekter och leder till en bättre situation för oss alla. Ur den synvinkeln skall föreliggande debattartikel ses.

THE EUROPEAN ECIIA:s nyhetsbrev The European hittar du på www.eciia.eu, under "Publications". Där kan du ladda hem de senaste utgåvorna.